Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti *Musiqi elmi, mədəniyyəti və təhsilinin aktual problemləri* №1, 2024, **s.76-81**
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет *Актуальные проблемы музыкальной науки, культуры и образования* №1, 2024, **с.76-81**
Azerbaijan State Pedagogical University *Actual problems of the science, culture and education of music* №1, 2024, **p. 76-81**

UOT 372.878

A.M.Bəşirov
magistrant
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68
E-mail: arif5790@mail.ru

MUSİQİ ASSOSİATİV TƏFƏKKÜRÜN İNKİŞAFI VASİTƏSİ KİMİ

Açar sözlər: *musiqi, assosiativ təfəkkür, ideaya, yaradıcılıq, innovasiya, yaddaş*

Assosiativ düşüncə yeni ideyalar yaratmaq, problemləri həll etmək və innovativ həllər yaratmaq üçün istifadə edilə bilər. O, həmçinin insanlara bir-biri ilə əlaqəli olmayan anlayışlar arasındakı əlaqələri görməyə kömək edə bilər, bu da yaradıcı fikirlərə və kəşflərə səbəb ola bilər. Musiqi də daxil olmaqla incəsənətə aid olan sahələrin assosiativ təfəkkür və yaradıcılığı inkişaf etdirdiyi məlumdur.İncəsənət fərdlərə problemlərə unikal və innovativ həllər yaratmaq üçün istifadə oluna bilən yeni perspektivlər və ideyalar təqdim edə bilər. Assosiativ təfəkkür üçün yaddaşın rolu böyükdür. Yaddaş həm şüurlu, həm də şüuraltı elementləri əhatə edən mürəkkəb bir prosesdir. Assosiativ təfəkkürlə məşğul olanda yeni əlaqələr və ideyalar yaratmaq üçün tez-tez bu şüuraltı xatirələrdən istifadə edirik.

А.М.Баширов

МУЗЫКА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ АССОЦИАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ

Ключевые слова: *музыка, ассоциативное мышление, идея, творчество, инновации, память*

Ассоциативное мышление можно использовать для генерации новых идей, решения проблем и создания инновационных решений. Оно также может помочь людям увидеть связи между несвязанными концепциями, что может привести к творческим идеям и открытиям. Области, связанные с искусством, включая музыку, как известно, способствуют ассоциативному мышлению и творчеству. Искусство может открыть людям новые перспективы и идеи, которые можно использовать для создания уникальных и инновационных решений проблем. Память играет

важную роль в ассоциативном мышлении. Память — это сложный процесс, в котором участвуют как сознательные, так и подсознательные элементы. Когда мы занимаемся ассоциативным мышлением, мы часто используем эти подсознательные воспоминания для создания новых связей и идей.

A.M.Bashirov

MUSIC AS A MEANS OF DEVELOPING ASSOCIATIVE THINKING

Key words: *music, associative thinking, idea, creativity, innovation, memory*

Associative thinking can be used to generate new ideas, solve problems, and create innovative solutions. It can also help people see connections between unrelated concepts, which can lead to creative ideas and discoveries. Areas related to the arts, including music, are known to promote associative thinking and creativity. Art can provide individuals with new perspectives and ideas that can be used to create unique and innovative solutions to problems. Memory plays a major role in associative thinking. Memory is a complex process that involves both conscious and subconscious elements. When we engage in associative thinking, we often use these subconscious memories to create new connections and ideas.

Assosiativ düşüncə yaradıcılığı və yeniliyi artırmaq üçün istifadə edilə bilən güclü bir vasitədir. Bu, yeni və orijinal ideyalar yaratmaq üçün yaddaşdan anlayışların əlaqələndirilməsini nəzərdə tutur.Tədqiqatlar göstərir ki, assosiativ düşüncə yaradıcılığın əsas komponentidir. Assosiativ düşüncə yeni ideyalar yaratmaq, problemləri həll etmək və innovativ həllər yaratmaq üçün istifadə edilə bilər. O, həmçinin fərdlərə bir-biri ilə əlaqəsi olmayan anlayışlar arasındakı əlaqələri görməyə kömək edə bilər, bu da yaradıcı fikirlərə və kəşflərə səbəb ola bilər.

Assosiativ təfəkkürün altında yatan neyron mexanizmlərini dərk etməklə tədqiqatçılar yaradıcı düşüncəni artırmaq və müxtəlif sahələrdə innovasiyaları təşviq etmək üçün yeni müdaxilələr və üsullar inkişaf etdirə bilərlər. Assosiativ təfəkkür yaddaşdan anlayışların əlaqələndirilməsini əhatə edir, fərdlərə daha az yaradıcı olanlarla müqayisədə daha geniş, daha özünəməxsus assosiativ cavablar toplusu yaratmağa imkan verir. Yaradıcılıq, digər tərəfdən, yeni və faydalı ideyalar və ya həllər yaratmaq bacarığıdır.Assosiativ təfəkkür fərdlərə əvvəllər bir-biri ilə əlaqəsi olmayan anlayışları birləşdirərək yeni və unikal ideyalar yaratmağa imkan verir.

Tədqiqatlar müəyyən etmişdir ki, musiqi və digər sənət növləri ilə məşğul olan insanlar daha çox assosiativ təfəkkürlə məşğul olurlar və yeni ideyalar yaradırlar. İncəsənət,yaracılıqla məşğul olan insanlara problemlərə unikal və innovativ həllər yaratmaq üçün istifadə oluna bilən yeni perspektivlər və ideyalar təqdim edə bilər.

Nəticə olaraq, assosiativ təfəkkür kreativlik və innovasiyanın mühüm tərkib hissəsidir.Yaradıcı fərdlərin assosiativ təfəkkürlə məşğul olma ehtimalı daha yüksəkdir və incəsənətlə, o cümlədən musiqi ilə məşğul olmaq assosiativ təfəkkür və yaradıcılığı inkişaf etdirə bilər.Assosiativ təfəkkür yeni və təsirli ideyaların formalaşdırılması üçün anlayışların əlaqələndirilməsi prosesidir. Bu bölmədə biz assosiativ təfəkkürdə yaddaşın rolunu araşdıracağıq.

Yaddaş həm şüurlu, həm də şüuraltı elementləri əhatə edən mürəkkəb bir prosesdir. Şüuraltı,bizim fəal şəkildə xəbərdar olmadığımız məlumatların işlənməsi və saxlanmasına cavabdehdir. Bu məlumatlara xatirələr, duyğular və digər duyğu təcrübələri daxil ola bilər. Biz assosiativ təfəkkürlə məşğul olanda yeni əlaqələr və ideyalar yaratmaq üçün tez-tez bu şüuraltı xatirələrdən istifadə edirik.Xatirələr beyində qovşaqlar şəklində saxlanılır, onlar aralarındakı əlaqələri təmsil edən bağlarla bir-biri ilə bağlanır. Bu əlaqələr qovşaqlar arasındakı əlaqələrin tezliyinə və intensivliyinə əsasən gücləndirilə və ya zəiflədilə bilər. Xatirələrin xüsusiyyətləri də assosiativ düşüncədə rol oynaya bilər. Xatirələr məzmununa, emosional təsir qabiliyyətinə və digər amillərə görə təsnif edilə bilər. Məsələn, müsbət emosiyalarla əlaqəli olan xatirələr mənfi emosiyalarla əlaqəli olan xatirələrdən daha çox assosiativ düşüncədə istifadə olunur.

Şagirdlərin assosiativ düşüncə bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün müntəzəm olaraq məşq etmək lazımdır. Başlamaq üçün şagirdlərə kömək edə biləcək bəzi məşqlər:

Söz assosiasiyası: Bir sözlə başlayın və ağlınıza gələn ilk sözü yazın. Sonra yazılan həmin söz üçün ağlınıza gələn növbəti ilk sözü yazın və s. Bu məşq, bir-biri ilə əlaqəsi olmayan sözlər arasında əlaqə yaratmağa kömək edə bilər.

Ağıl xəritəçəkmə: Fikirlərinizin və ideyalarınızın vizual təsvirini yaradın. Mərkəzi bir fikirlə başlayın və əlaqəli ideyalarla şaxələndirin. Zehnin xəritəsi ideyalar arasında əlaqələri görməyə kömək edə bilər.

Söz yaratmaq: Bu zaman təsadüfi söz generatorundan istifadə edin və sonra mümkün qədər çox fikir və əlaqə yaratmağa çalışın.Müşahidə assosiativ düşüncə üçün güclü vasitədir. Ətrafınıza diqqət yetirin və gördüklərinizlə öz təcrübələriniz və biliklәriniz arasında əlaqə yaratmağa çalışın. Gündəlik tutun və müşahidələri, fikirləri qeyd edin.

Maraq assosiativ düşüncəyə səbəb ola bilər. Ətrafınızdakı dünya ilə maraqlanın və suallar verin. Yeni təcrübələr və biliklər axtarın. Nə qədər çox maraqlansanız, bir o qədər çox əlaqə quracaqsınız.

Yekun olaraq, assosiativ təfəkkürün tətbiqi yaradıcılığınızı və innovasiya bacarıqlarınızı təkmilləşdirməyə kömək edə bilər. Assosiativ təfəkkür bacarıqlarınızı mütəmadi olaraq həyata keçirməklə, oxumaq, müşahidə etmək və maraqlanmaqla siz gözlənilməz əlaqələr yarada və yeni, innovativ ideyalar irəli sürə bilərsiniz.

Assosiativ düşüncə yaradıcılığı açmaq və innovativ ideyalar yaratmaq üçün güclü vasitədir. Assosiativ düşüncənin innovasiyaya səbəb ola biləcəyi bir yol var:

Sərbəst birləşmə: zehnin məhdudiyyətlər olmadan dolaşmasına imkan verməklə ideyalar yaratmaq üçün istifadə edilən bir texnikadır. Bu texnika xüsusilə məqsəd mümkün qədər çox ideya yaratmaq olan beyin fırtınası sessiyaları üçün faydalıdır. Ağılın bir-biri ilə əlaqəsi olmayan anlayışlar arasında əlaqə yaratmasına icazə verməklə, sərbəst birləşmə,yaradıcı ideyalara səbəb ola bilər.Assosiativ təfəkkürün yaradıcılıq və innovasiya üçün güclü bir vasitə olduğu sübut edilsə də, onun məhdudiyyətləri də var. Ən əhəmiyyətlilərindən bir neçəsi bunlardır:

Məhdud bilik bazası: Assosiativ düşüncə fərdin zamanla topladığı məlumat və biliklərə əsaslanır. Əgər insanın bilik bazası məhduddursa, onların ideyalar və anlayışlar arasında əlaqə yaratmaq qabiliyyəti məhdudlaşacaq.

Vaxt məhdudiyyətləri: Assosiativ düşüncə çox vaxt apara bilər və istədiyiniz bütün əlaqələri qurmaq üçün lazımi vaxtı ayırmaq mümkün olmaya bilər.

Orijinallığın olmaması: Assosiativ düşüncə həqiqətdə orijinal olmayan məlumatların əksinə mövcud fikirlərin birləşməsinə səbəb ola bilər. Bu, bəzi hallarda faydalı ola bilsə də, həqiqətən yenilikçi ideyaların potensialını məhdudlaşdıra bilər.

Fokusun olmaması: Assosiativ düşüncə diqqətin olmamasına səbəb ola bilər, çünki fikirlər arasında çoxlu potensial əlaqələr diqqəti yayındıra bilər.

Praktikliyin olmaması: İdeyalar arasındakı bütün əlaqələr praktiki və ya faydalı deyil. Assosiativ təfəkkür, həyata keçirilməsi praktiki olmayan ideyaların çoxalmasına səbəb ola bilər. Musiqinin yaradıcılığa və inkişafa transformativ təsiri, xüsusən də psixi sağlamlıqla bağlı artan narahatlıqlar kontekstində çox vaxt lazımınca qiymətləndirilmir. Sevdiyimiz musiqi ilə məşğul olmaq təkcə tapşırıqların icrasını asanlaşdırmır, həm də əlverişli mühit yaradır, davamlı əlaqə və yüksək məhsuldarlığı artırır. Layihənin planlaşdırma mərhələlərində musiqinin rolu ilə bağlı ziddiyyətli fikirlər mövcud olsa da, tədqiqatlar onun öyrənmə və yaradıcı düşüncəyə əhəmiyyətli təsirini göstərir.

Musiqinin ritmik nümunələri, melodiyaları və harmoniyaları diqqəti cəlb edir, diqqəti cəmləşdirir və innovativ düşüncəni stimullaşdırır. Musiqinin narahatlığı azaltmaq və əhval-ruhiyyəni yüksəltmək qabiliyyəti assosiativ təfəkkürü gücləndirir, yaradıcı fikirlərin formalaşmasını sürətləndirir. Bundan əlavə, musiqi layihədə Evrika məqamına nail olmaq üçün mühüm element olan fikirlərin dolaşmasına səbəb olur. Layihəni tamamladıqdan sonra əldə edilən məmnuniyyət şəxsən rezonans doğuran musiqinin olması ilə daha da gücləndirilə bilər.

Musiqi seçimlərinin xüsusi layihələrə uyğunlaşdırılması musiqi və yaradıcılıq məhsulu arasında nüanslı əlaqəni daha da nümayiş etdirir. Musiqi yaradıcı yönləndirmə üçün sadəcə bir vasitədən kənara çıxır; psixi sağlamlıq problemləri ilə üzləşən fərdlər üçün güclü tesir rolunu oynayır. Stressi azaldan və narahatlığı aradan qaldıran təsirləri ağıl və bədən üzərində sakitləşdirici təsir yaradır, anlıq narahatlıqlardan uzaq edir. Musiqinin iş yeri mədəniyyətinə daxil edilməsi potensial olaraq psixi sağlamlıq problemlərini həll edə bilər, rahat bir ruh halı vasitəsilə qeyri-ənənəvi ideyaları araşdırmaq üçün bir platforma təmin edə bilər.

Musiqinin yaradıcılığa təsiri təkcə yaradıcılığı gücləndirmir, həm də insanın psixi sağlamlığına müsbət təsir göstərir. Musiqi müəllimlərinin əsas vəzifələri ümumi təhsil proqramının həyata keçirilməsinə uyğun olaraq şagirdlər də musiqidə ilkin anlayışı aşılamaq, musiqini emosional olaraq qavramaq qabiliyyətini inkişaf etdirmək, şagirdlərdə musiqi və bədii fəaliyyət vasitəsi ilə musiqi sənəti ilə tanış etməkdir. Musiqinin əsas əlamətlərindən biri də musiqi obrazlarını qavramaq, onları xarakterinə, əhval-ruhiyyəsinə görə ayırmaq, mahnı oxumaq, rəqs etmək, nütün bu fəaliyyətlərdə təzahürlərinə emosional cavab vermək qabiliyyətidir. Musiqi fənni üzrə iş sistemində xüsusi yer assosiativ düşüncə, nitq və yaradıcı təxəyyül tutur. Məktəbli əsas məqamları təhlil etməyi, vurğulamağı bilirsə, bu o deməkdir ki, o, konstruktiv və yaradıcı xarakterli tapşırığı yerinə yetirə biləcək, reproduksiyadan yaradıcılığa yüksəlməyə daha yaxındır. Bu vəzifələr musiqi qavrayışlarının inkişafı vəzifəsi ilə birlikdə həll olunur. Musiqinin insanın emosional sahəsinə güclü təsir göstərməklə yanaşı, zəkasının inkişafına da təsir etdiyi iddiası hamıya məlumdur. Musiqinin şəxsiyyətə təsirini araşdıran praktik olaraq heç bir tədqiqatçı bu həqiqəti qeyd etməyə bilməz. Xüsusilə tez-tez musiqi səslərinin təşkilinin riyazi təbiətinə (Pifaqoru xatırlayaraq) və musiqi dilinin ən universal dillərdən biri olduğuna istinadlar edilir.

Nəticə. Assosiativ düşüncənin əsasını məktəbli yaşda qoymaq lazımdır. Bu günün problemini nəzərdən keçirsək görərik ki, şagirdlər kitab oxumağı dayandırıb ancaq müasir kompüter oyunlarna böyük həvəs göstərirlər. Buna görə də, şagirdlər heç bir şəkildə assosiativ düşüncədən istifadə etmədən televiziya, kompüterə çox həvəsli hala gəlirlər (bitmiş şəkli görür, şablona

uyğun oynayır) .Ən perspektivli vasitə musiqidir. Dinlənilən musiqinin təhlili haqqında düşüncələr assosiativ düşüncənin inkişafına kömək edir, müstəqil iş bacarıqlarını formalaşdırır.

ƏDƏBİYYAT

1. Попова Т.В. Ассоциативный эксперимент в психологии: учебное пособие / Т.В.Попова. – М.: Флинта: МПСИ, 2006. – 12 с.
2. Кирнарская, Д.К. Психология специальных способностей. Музыкальные способности [Текст] / Д.К.Кирнарская. - М.: Таланты-XXI век, 2004.– 496 с.
3. Школяр, Л.В. Музыкальное образование в школе [Текст] / Л.В.Школяр, В.А.Школяр, Е.Д.Критская. – М.: Академия, 2001. – 232 с.
4. Юсфин А.Г. Музыка – сила жизни [Текст] / А.Г. Юсфин. – СПб.: Аюрведа Плюс, 2006. – 260 с.
5. Петрушин, В.И. Музыкальная психология [Текст] /В.И.Петрушин. – М.: ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
6. Боровик, О. В. Развитие воображения [Текст] / О.В.Боровик. М.: ООО ЦГЛ РОН, 2002. - 112 с.
7. Казакова С. Творческие задания на уроке музыки / С.Казакова // Искусство в школе. 2006.– №2. – с. 14-17.
8. Медушевский, В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки [Текст] / В.В.Медушевский. - М.: Музыка, 2010. – 254 с.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 28.04.2024
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.06.2024
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 15.06.2024
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Afət Həsənova
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.